

Klaster Yondashuvi Asosida O‘Quvchilardagi Ijodiy Qobiliyatlarini Rivojlantirish Metodikasi

Utkirova Ma‘mura Faxriddin qizi

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

“Tasviriy san‘at va amaliy bezak san‘ati” mutaxassisligi 2-bosqich magistranti

Annotatsiya: ushbu maqola klaster yondashuvi asosida o‘quvchilardagi ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish metodikasi mavzusini taqdim etadi. Bu metodika, o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun klaster yondashuvi modeli asosida amalga oshirilgan texnikalar va usullar to‘plamini o‘z ichiga oladi. Maqola, klaster yondashuvi usullarining o‘quvchilar o‘rtasidagi ijtimoiy aloqalar va o‘quv jarayoni haqida qanday ma‘lumotlar taqdim etishga yordam berishi muhimligini belgilaydi.

Kalit so‘zlar: kompozitsiya, ijod, qobiliyat, intellektual, motiv, klaster, metodika.

Jamiyat taraqqiyotidagi islohotlar zamonaviy ta‘limga bo‘lgan talabni oshirib, uzluksiz ta‘limning barcha bo‘g‘inlarida moddiy-texnik bazani yaxshilashga e‘tibor qaratishda ijodiy yondashishni talab qiladi. Bolaning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish va yaxshilash hammaga ma‘lum narsalarni o‘zgartira olishi va ijodiy foydalana bilish, sifat jihatdan yangiliklarni yaratish juda katta ahamiyatga ega bo‘lib bormoqda. Bolaning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish, albatta, uning bevosita faoliyatida namoyon bo‘ladi va rivojlanadi. K. Rodgers “Ijod – o‘z-o‘zini kuchaytirish demakdir” degan asarida, ijodiy shaxs uchun eng asosiy savollardan birini beradi: “Mening hayot tarzini o‘zimga qoniqtiradimi yoki to‘g‘ri talqin etadimi? Bolaning ushbu savolga javobi uning kasbiy va ijodiy cho‘qqilarga intilishi, yuqori ijodiy malakali va o‘zini ijodiy tomondan to‘la namoyish etishga intilishi kreativ shaxs bo‘lish” motivini uyg‘otadi. Har bir bolaning o‘zini-o‘zi rivojlantirishi va o‘zini-o‘zi namoyon eta olishi bevosita uning ijodiy qobiliyatiga egaligi bilan bog‘liq. Bola o‘z-o‘zidan ijodkor bo‘lib qolmaydi. Uning ijodkorlik qobiliyati ma‘lum vaqt ichida izchil o‘ganish, o‘z ustida ishlash orqali shakllantiriladi va u asta-sekin takomillashib, rivojlanib boradi. Har qanday mutaxassisda bo‘lgani kabi bolalarning ijodiy qobiliyatiga ega bo‘lishlari uchun uzoq yillar davomida poydevor qo‘yiladi va ma‘lum faoliyatni tashkil etishda izchil rivojlantirib boriladi. Bunda bolaning o‘zini-o‘zi ijodiy faoliyatga yo‘naltirishi va bu faoliyatni samarali tashkil eta olishi muhim ahamiyatga ega. Bola ijodiy faoliyatni tashkil etishda muammoli masalalarni yechish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, shuningdek, pedagogik xarakterdagi ijod mahsulotlarini yaratishga alohida e‘tibor qaratishi zarur. Ijodiy intellektual qobiliyatlarning namoyon bo‘lishi, hayot tajribasiga nimadir yangilik olib kirilishi, yangi muammolarni qo‘yish va hal etishdagi betakror g‘oyalarning tug‘ilishi, muammoni hal etish va farazlarni shakllantirishda tafakkurning stereotip usullaridan voz kechish qobiliyati bo‘lib ta‘lim jarayoni samaradorligi ham ko‘p jihatdan uning taraqqiyot darajasiga bog‘liqdir. Bolalarni maktab ta‘limiga tayyorlashda ham ularga xos bo‘lgan ijodiy qobiliyat xususiyatlarni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ijodiy qobiliyatlar rivojlanishi uchun zamin bo‘lgan sifatlarning mavjudligi va mustaqil fikrlash ko‘nikmasining taraqqiyoti bolaga ta‘lim jarayonidagi turli vaziyatlarga muvaffaqiyatli moslashish, o‘zgargan holatlarni anglay olish hamda o‘zining bilish jarayonlari va xulq-atvorini unga mos tarzda yo‘naltira olish imkonini beradi. Mutaxassislarning fikricha, bolalar ijodiy qobiliyatlarning rivojlanishiga quyidagi omillar ta‘sir ko‘rsatishi mumkin:

- ijodkor kishilar bilan muloqot ko‘lamining kengligi;
- taqlid uchun namuna bo‘la oladigan kattalar olamining mavjudligi;
- ota-ona va bolalar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarning demokratik uslubga ega ekanligi;
- bolaga hissiy jihatdan o‘zini namoyon etish uchun imkoniyat berilishi;
- kattalarning faol va arboblarga xos maqomi;
- bolalarni mustaqil mehnatga erta jalb qilinishi;
- turli to‘garaklarga jalb qilish orqali ijodiy faoliyatga yo‘naltirish;
- o‘z tajribasidagi yangi ma‘lumotlarni bilishdan quvonishi;
- bolalarning tadqiqotchilik ishiga ijobiy munosabatda bo‘lishi;
- bolalar faoliyatidagi yutuqlarni o‘z vaqtida rag‘batlantirish;
- intellektual imkoniyatlarini rivojlantirish bo‘yicha tegishli mashqlar bilan shug‘ullanishi uchun zarur shart-sharoit yaratish va boshqalar.

Bolalar ijodiy qobiliyatlarini uning ijtimoiy-psixologik taraqqiyoti mahsuli bo‘lib, muntazam o‘zaro ta‘sir etib boruvchi ko‘plab omillarning inson ruhiyatiga ta‘siri natijasi hamda ta‘limga pedagogik-psixologik tayyorlikning eng muhim ko‘rsatikichidir. Ijodiy rivojlantirish omillari bolaning ijodiy faoliyatida ijodiy intilishi, ijodiy qobiliyati, ijodiy qobiliyat maqsadi, yo‘nalishi va o‘zini boshqara olishida ko‘rinadi va uni o‘zining faolligi, o‘zini-o‘zi boshqara olishi bilan yetuk rivojlanayotgan, o‘sayotgan shaxsga aylanayotganini bildiradi.

O‘quvchilardagi ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun klasterni qo‘llash o‘quvchilarga o‘z bilimlarini mustahkamlash, ijodiy fikrlashni rag‘batlantirish va ijodiy yondashuvlarni ko‘paytirish uchun samarali vosita bo‘lib hisoblanadi. Quyidagi yo‘llar orqali klasterni o‘quvchilardagi ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin:

1. Mavzuga oid guruhlar tashkil etish: O‘quvchilarni guruhlar tashkil etish va ularga biror maqsad bo‘ylab ishlash imkoniyatini berish. Bu, o‘quvchilarni bir-birlari bilan fikr almashishga, fikr olish va ko‘rsatishga imkon beradi.

2. Ijodiy mashg‘ulotlar: Klasterni o‘quvchilarga ijodiy mashg‘ulotlar va vazifalar berish, ularni mustahkamlash va ijodiy fikrlarni rivojlantirish uchun zarurdir. Bu mashg‘ulotlar shuningdek, o‘quvchilarning ta‘limiy maqsadlarga muvofiq ishchi javobgarliklarini oshirishga yordam beradi.

3. Mentorlik va ko‘rsatish: Klasterni boshqarish orqali, o‘qituvchilar o‘quvchilarga mentorlik qilish, ularning ijodiy potentsiallarini aniqlash va rivojlantirishda yordam berishadi. Bu, o‘quvchilarning shaxsiy yondashuvlarini rivojlantirish va rivojlanishlariga yordam beradi.

4. Yaxshi muhit yaratish: Klasterni o‘quvchilarning ijodiy fikrlashlarini rag‘batlantirish uchun yaxshi muhit yaratish juda muhimdir. O‘quvchilar o‘rtasidagi fikr almashishlarni rag‘batlantirish va ularga qiziqishlarini oshirish uchun o‘zaro muloqotlarni o‘rganish va ko‘rsatish, ijodiy o‘ylashlar uchun ilhom olish uchun muhimdir.

5. Qo‘llab-quvvatlash va taqdirlash: O‘quvchilarning ijodiy ishlari va fikrlari bilan qatnashishlarini qo‘llab-quvvatlash va ularni taqdirlash juda muhimdir. Bu, o‘quvchilarning o‘zlarini qadr-qimmat his qilishlarini va ijodiy fikrlarini davom ettirishga yo‘l ochadi.

6. O‘quvchilar o‘rtasida taqsimlash va baholash: O‘quvchilar o‘rtasidagi munosabatlarni yaxshi ko‘rib chiqish va fikrlarini baholash klasterni boshqarishning muhim qismlaridan biridir. Bu, o‘quvchilarning o‘zlarining ijodiy va ijtimoiy qobiliyatlarini rivojlantirish va ularga taqdir bildirishga yordam beradi.

Klasterni o‘quvchilardagi ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda yaratilgan samarali muhit bilan birga qo‘llash o‘quvchilarning o‘zlarini rivojlantirishlarini oshirishga yordam beradi va ularni ijodiy fikrlash, yondashuv va amaliy faoliyatlar yoki loyihalarga qatnashish uchun ilham olishga keng imkoniyatlar yaratadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, eng ijodiy iqtidorli "yulduz" bolalar har doim ham maktabda muvaffaqiyat qozona olmaydi. Ko'pincha o'qituvchilar bu bolalardagi ijodkorlikni aniqlay olmaydilar (yoki xohlamaydilar); ba'zi o'qituvchilar uchun ijodkorlik mehnatsevarlik bilan solishtirganda qadriyat emas. Maktab maydonini tashkil etish bunday bolalarga o'zini to'liq amalga oshirish imkoniyatini bermaydi.

Tasviriy san'at darslarida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun turli metodik usullardan foydalanaman. Mavzuni o'rgatishda men B. N. Nemenskiy tomonidan tahrirlangan federal dasturdan foydalanaman. Ushbu dastur umumta'lim maktablari uchun tavsiya etiladi va rivojlantiruvchi o'qitish usullaridan foydalanishni taklif qiladi. U "Tasviriy san'at va san'atshunoslik, 1-9-sinflar" kursiga asoslanadi.

Turli xil faoliyat uchun ijodiy qobiliyatlarni shakllantirish zamonaviy maktabning ustuvor vazifasiga aylanishi kerak.

Ijodkorlikning asosiy yordamchisi o'qituvchidir. O'qituvchilar o'z o'qituvchisiga ishonishlari juda muhim, buning uchun u doimo samimiy va adolatli bo'lishi, o'quvchilarni sevishi va hurmat qilishi, har kimning o'z "meni" borligini yodda tutishi kerak. Umumta'lim maktabida tasviriy san'atga ajratilgan qisqa vaqt ichida o'quvchilarga chizmachilik, kompozitsiya, rangtasvir va haykaltaroshlik bo'yicha yetarli savodxonlikni o'rgatib bo'lmaydi. Ammo ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish tasviriy san'at o'qituvchisining asosiy vazifasidir. Asta-sekin, darsdan darsga bolalarda san'atga qiziqish uyg'onadi, badiiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun sharoitlar paydo bo'ladi, ularning mavjudligi ko'p bolalar hatto shubhalanmaydi. San'atkor bo'lishmasa ham, san'at ular uchun doimo quvonch manbai bo'lib qoladi.

O'quvchilardagi ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun bir nechta metodikalar mavjud:

1. O'quvchilarning shaxsiy ilmiy-metodik qobiliyatlarini rivojlantirish. Bu metodika o'quvchilarni o'z fikrlarini erkin ifoda qilish, muammolarga yechim topish, taqdimotlar tuzish va qo'llanmalar yaratish kabi jarayonlarda maslahat berishga o'rgatadi. Bu jarayonlar o'quvchilarni o'zlarining fikrlarini bayon etish va qanday qilib ularni boshqalar bilan baham ko'rish dunyoqarashni oshirishga ilhom berishga yo'l ochadi.

2. Amaliy mashg'ulotlar va loyihalar. O'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun amaliy mashg'ulotlar va loyihalar ijodiy ko'nikmalarini testlash, ularni muammolarni hal qilish va yaratuvchanlik yechimlarni topish uchun zamin yaratadi. Bu loyihalar o'quvchilarni real hayot ustida ishlash va amaliy yondashuvlar qilish imkonini beradi.

3. Ta'limiy o'yinlar va ishlab chiqarishlar. O'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun ta'limiy o'yinlar va ishlab chiqarishlar foydali bo'lishi mumkin. Bu, o'quvchilarning jismoniy va intellektual faoliyatlarini rag'batlantirishga yordam beradi.

4. Kooperativ o'rganish metodikasi. Bu metodika o'quvchilarni guruh ishlari va jamoatchilikni rag'batlantirish orqali o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Guruhda ishlash, bir-biriga yordam berish va o'zlashtirilgan bilimlarini boshqalar bilan baham etish o'quvchilarning ijodiy o'ylashlarini kuchaytiradi.

Bu metodikalar bir qancha yo'llar bilan kombinatsiyalash va o'quvchilarning har birining uning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish uchun eng samarali va mos muhitni topishda yordam berishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Maktabgacha ta'lim yoshdagi bolalar ijodiy qobiliyatlarini shakllantirish // Mamedova Maftuna Muhidinovna

2. Развитие творческих способностей учащихся на уроках ИЗО как средство реализации ФГОС ООО и НОО// Степина Екатерина Николаевна

3. X Э Султанов. (2023). Методика преподавания прикладной графики в художественно-образовательных учреждениях республики Узбекистан. *PEDAGOGS Jurnal*, 32(2), 4–8
4. X Э Султанов. (2023). Талабалар фаоллаштиришда халқаро ҳамкорликни ривожлантиришнинг таъсири. *PEDAGOGS jurnal* 34 (3), 73-78
5. Бердиев Достон Абдувоитович, Султанов Хайтбой Эралиевич Тасвирий санъатда кластер ёндашуви сифатида стеам таълимини татбиқ этиш// научный журнал Интернаука/ часть 7. Москва, 2022 № 15(238) - ст 13-14
6. Бердиев Достон Абдувоитович Кластер ҳамкорлигида ташкил этилган тасвирий санъат тўғрақларнинг таълим-тарбия соҳасидаги аҳамияти // INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION: a collection scientific works of the International scientific online conference (23rd March, 2023) – Canada, Ottawa : "CESS", 2023. Part 19–24 p.
7. Berdiyev Doston Abduvoitovich. (2023). TASVIRIY SAN'ATNING FANLARARO ALOQALAR TIZIMIDAGI O'RNI. *PEDAGOGS Jurnal*, 31(1), 142–148.
8. Abduvoitovich B. D. Tasviriy san'atda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati //So'ngi ilmiy tadqiqotlar nazariyasi. – 2023. – T. 6. – №. 4. – С. 54-58.
9. Berdiyev Doston Abduvoitovich. (2023). Steam ta'limini tatbiq etish orqali tasviriy san'at fanini o'qitish metodikasi mazmunini takomillashtirish usullari. O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali, 2(18), 187–193. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7843850>
10. Berdiyev Doston Abduvoitovich 2023. Umumta'lim maktablarida tasviriy san'atni o'qitish muammolari (Tasviriy san'atni o'qitish metodikasi tarixi). *Scientific Impulse*. 1, 9 (May 2023), 520–527
11. Utkirova Mamura Faxridin qizi. (2023). Maktab o'quvchilarini badiiy– ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda tasviriy san'atning o'rni. *PEDAGOGS Jurnal*, 36(1), 127–132
12. Narimanova Shodiya Sadulla qizi. (2023). Tasviriy san'at mashg'ulotlarida integratsiyaga asoslangan ta'limning ahamiyati . *PEDAGOGS Jurnal*, 36(1), 133–138
13. Бердиев, Д. (2023). Кластер ёндашувига асосланган ўқитувчиликнинг талабаларни касбий фаолиятга тайёрлашдаги аҳамияти. INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the Topic: “Priority Areas for Ensuring the Continuity of Fine Art Education: Problems and solutions”, 1(01). Retrieved from
14. Abduvoitovich, B. D. (2024). Tasviriy san'at orqali bolalarda ijodkorlik qobiliyatlarini shakllantirish. *PEDAGOGS*, 51(1), 112-114.